

9. Cherniss C. Beyond burnout. New York, 1995. 325 p.
 10. Deleuze and psychoanalysis. Philosophical essays on Deleuze's debate with psychoanalysis. Leuven: Leuven, 2010. 160 p.
 11. Firth J. Personal meanings of occupational stress: cases from the clinic. Journal of occupational psychology. 1985. V. 58. P. 139–148.

12. Hallsten L. Burning out: a framework. Professional burnout: recent developments in theory and research. Washington, 1993. P. 95–114.
 13. Vanheule S., Verhaeghe P. Powerlessness and impossibility in special education: a qualitative study on professional burnout from a lacanian perspective. Human relations. 2004. V. 57. P. 497–519.

УДК 159.92:316.6

ТЕОРЕТИЧНА МОДЕЛЬ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОСОБИСТОСТІ: ПАРАМЕТРИ, КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА ФУНКЦІЇ

Волинець Н.В., к. психол. н., доцент,
 старший науковий співробітник науково-дослідного відділу
 Національна академія Державної прикордонної служби України
 імені Богдана Хмельницького

У статті представлено теоретичну модель психологічного благополуччя особистості. Виокремлено параметри психологічного аналізу, критерії та відповідні їм показники психологічного благополуччя, описано функції психологічного благополуччя особистості.

Ключові слова: психологічне благополуччя особистості, параметри, критерії, показники та функції психологічного благополуччя особистості.

В статье представлена теоретическая модель психологического благополучия личности. Выделены параметры психологического анализа, критерии и соответствующие им показатели психологического благополучия, описаны функции психологического благополучия личности.

Ключевые слова: психологическое благополучие личности, параметры, критерии, показатели и функции психологического благополучия личности.

Volynets N.V. THE THEORETICAL MODEL OF THE PERSONAL PSYCHOLOGICAL WELL-BEING: PARAMETERS, CRITERIA, INDICATORS AND FUNCTIONS

The article presents the theoretical model of the personal psychological well-being. The parameters of psychological analysis, criteria and corresponding indicators of psychological well-being are singled out, functions of the personal psychological well-being are described.

Key words: personal psychological well-being, parameters, criteria, indicators and functions of personal psychological well-being.

Постановка проблеми. В умовах сьогоднішнього важливим параметром оцінки життєвого середовища людини та її життя загалом стає психологічне благополуччя. Сучасний стан розробленості проблематики благополуччя зумовлений дослідженнями науковців різних галузей: психології, соціології, економіки, політики тощо, які стосуються наукового аналізу зазначеного феномена в контексті різних альтернативних підходів (гедоністичного й евідемоністичного, позитивного функціонування, якості життя тощо). Для сучасного українського суспільства актуальні проблеми дослідження психологічного благополуччя громадян. За даними соціологічного моніторингу Інституту соціології Національної академії наук України, 2015 р. тільки 2% українських респондентів цілком задоволені своїм життям, 31% – радше задоволені, 16% – зовсім незадоволені та 32% – загалом незадово-

лені. 45% українців 2015 р. висловили своє крайнє нетерпіння щодо тяжкого становища в суспільстві (терпіти вже неможливо), ще 42% зазначили, що можна терпіти, але жити важко [цит. за 1, с. 26]. Психологічне благополуччя особистості вивчається в контексті здоров'я, щастя, задоволення від життя, оптимального функціонування, це складне багатоаспектне явище. Наразі є проблема в структуруванні та вимірюванні психологічного благополуччя особистості. Це стосується складності концептуалізації цього феномена, визначення й урахування ролі різних чинників, які впливають на відчуття й оцінку особистістю власного благополуччя. У контексті зазначеного актуальне розроблення моделі психологічного благополуччя, що репрезентуватиме його варіативність у життєвому середовищі відповідно до універсальних його складників, у тісному взаємозв'язку із цінностями осо-

бистості й усвідомленням змісту власного життя, які формуються в процесі її соціалізації, а також зв'язку між психологічним благополуччям і успішністю в різних сферах діяльності, компетентністю, здатністю до подолання складних життєвих ситуацій і переживання негативних подій, зв'язок між психологічним благополуччям і поведінкою особистості в індивідуальному та колективному контекстах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасний стан досліджень у галузі психологічного благополуччя особистості стосується різних оцінок благополуччя з позицій: позитивних і негативних афектів, когніцій і поведінки; цінностей, мотивів, потреб людей тощо, а також їхніх тіла та розуму, подій і обставин, які відбуваються в їхньому житті, в яких вони живуть та працюють. Наразі розроблено надзвичайно багато структурних (М. Аргайл, О. Бочарова, Н. Бредберн, Р. Веєнховен, Т. Данильченко, Е. Десі, Ф. Дінер, О. Ідобаєва, П. Коста і Р. Маккрай, К. Ріфф, Р. Райан, М. Селігман, Т. Тейлор, Б. Хедді, М. Ягода,), рівневих (Л. Куліков, Т. Рот, Дж. Хартер), типологічних (Е. Гарман, К. Кейєс, М. Портер, О. Чеборатьова, Р. Шаміонов) моделей благополуччя особистості (суб'єктивного, економічного, фінансового, екологічного та соціального тощо).

Постановка завдання. Мета статті полягає у висвітленні й обґрунтуванні теоретичної моделі психологічного благополуччя особистості, окресленні її інтегральних критеріїв, структурних компонентів, показників і функцій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Психологічне благополуччя охоплює життєві цілі та спрямованість на особистісне зростання, проте люди, які ще не досягли психологічної зрілості, наприклад, у дитячо-юнацькі періоди розвитку, також можуть бути охарактеризовані з позиції їхнього добробуту та задоволення життям [2], тому психологічний аналіз феномена «психологічне благополуччя особистості» здійснюється у вітальному полі життєвого середовища та його часової локалізації. У руслі логіки психологічного розуміння життєвого середовища особистості дослідження проводиться на основі концептуальних положень аналізу життєвого середовища Г. Андреевої: 1) життєве середовище відображує внутрішнє середовище індивіда – змодельоване свідомістю уявлення про образ власного середовища, що містить суб'єктивні уявлення про характерні його особливості, і містить сукупність знань і навичок, які в ній можуть бути актуалізовані; 2) життєве середовище є життєвим простором,

в якому безпосередньо живе людина, де є її дім, речі тощо, і в якому відчуває себе його господарем; 3) життєве середовище є життєвим простором соціальних взаємодій [3, с. 359]. У континуумі життєвого середовища особистість має певне ставлення до нього, безпосередньо живе в ньому і керує ним. Вона має особистісну позицію, настанову, особистісне ставлення до життєвого середовища та ситуацій, які в ньому виникають. У зазначеному аспекті усвідомлення власного «Я-існування» особистістю в життєвому середовищі не створює світ і середовище, в якому вона живе, вона інтерпретує його, розшифровує, надає змісту тощо [4, с. 110].

У континуумі життєвого середовища психологічне благополуччя підпорядковується таким інтегральним критеріям: цілесмиловій орієнтації й актуалізованих потреб, життєвої позиції, рефлексивної оцінки життєвого середовища, соціальної впорядкованості та гармонізації міжособистісних відносин і взаємодій. Отже, психологічне благополуччя особистості в континуумі життєвого середовища має розглядатися в контексті виокремлення його зовнішніх і внутрішніх (Ю. Швалб) компонентів [5, с. 13–14]. Внутрішній компонент психологічного благополуччя представлений смисловим складником (смисловим світом людини), а зовнішній – поведінковим і діяльнісним (поведінковим і діяльнісним світами) (С. Максимова) [6, с. 175–176].

За критерієм цілесмилової орієнтації й актуалізованих потреб, у структурі психологічного благополуччя особистості можна виокремити внутрішні (смислові) та зовнішні (поведінкові та діяльнісні) компоненти. Структурним компонентом психологічного благополуччя особистості є її смислова сфера (О. Басіна) [7], яка містить: 1) внутрішній компонент: смислові орієнтації (як систему домінуючих актуальних цінностей і мотивів, самоусвідомлення, що виявляється через самовизначення, самоідентифікацію, самоприйняття та самоствердження), які в континуумі життєвого середовища можна вважати позаситуативними та релевантними її життєвому шляху; 2) поведінковий – особистісні смислові утворення (за Д. Леонтьєвим, актуальні настанови, які визначають спрямованість предметно-практичної та психічної діяльності, й узагальнені латентні диспозиції, які визначають спектр потенційних поведінкових реакцій щодо певних об'єктів і ситуацій [8, с. 127]), що становлять зміст внутрішнього життя і є смисловим аспектом спонукання та регуляції поведінки і діяльності; 3) діяльнісний – актуальна діяльність

як засіб досягнення актуальних смислових змістів, які являють собою вираження особистісного смислу в безпосередньому ситуативному переживанні «Я-існування» через самореалізацію та самоактуалізацію.

Потреби зорієнтовують людину на визначену предметну сферу – сферу об'єктів, вони не є засобом самозадоволення [4, с. 119], а визначаються істинними особливостями нужди як всезагальної енергетичної сили самого життя, базальну його основу, яка являє собою суперечливу єдність біологічного та соціального [9, с. 9–10], тобто це те, що потрібно та необхідно для виживання, розвитку й оптимального функціонування людини в життєвому середовищі [10, с. 10]. На основі проведених психологічних експериментів і теоретизування Т. Кассером виокремлено такі чотири комплекти потреб, що визначають зв'язок між мотивацією, пристосуванням до середовища та суб'єктивним благополуччям, які включено в розроблювану теоретичну модель психологічного благополуччя особистості: 1) потреби в безпеці, захищеності та засобах існування, до яких належать потреби в їжі, даху над головою, одязі, що захищає від дощу і холоду, у безпечному середовищі, тобто в усьому тому, що дозволяє вижити; 2) потреби в компетентності, ефективності та самоповазі, що виявляються у відчутті того, що людина здатна зробити те, що задумала, і отримати те, що хоче і цінує, та у відчутті себе компетентною й гідною поваги; 3) потреби в приналежності – потреби і необхідність перебування в тісному зв'язку з іншими людьми, у приналежності до тієї чи іншої соціальної групи, у причетності й підтримці; 4) потреби в автономії (незалежності та самостійності) і автентичності (реалізації потенціалу) – це потреби відчувати себе незалежним і автентичним у своїх діях і вчинках, прагнення до більшої свободи і великих можливостей самостійно, під власним керівництвом, прагнення пережити новий досвід [10, с. 10–11].

Психологічними показниками переживання особистісних життєвих ситуацій як благополучних є сфера актуалізованих потреб і сфера можливостей здійсненності цих актуалізованих потреб у життєвому середовищі в актуальному теперішньому. Актуалізовані потреби життєвого середовища (актуальне «хочу») у поєднанні з можливостями здійсненності актуалізованих потреб у життєвому середовищі (актуальне «можу») забезпечують переживання особистісних життєвих ситуацій як благополучних. У разі відсутності можливостей здійсненності актуалізованих потреб

У життєвому середовищі (актуальне «хочу, але не можу») виникає точка депривації актуалізованих потреб, яка запускає переживання особистісних життєвих ситуацій як неблагополучних. У точці депривації актуалізованих потреб виявляється відсутність можливостей їхньої здійсненності в життєвому середовищі (актуальне «хочу, але не можу»), що визначає переживання особистісних життєвих ситуацій як неблагополучних. Виникнення зазначеного переживання зумовлене життєдіяльністю особистості в умовах тривалого позбавлення або істотного обмеження можливостей для задоволення життєво важливих актуалізованих потреб. Депривація містить комплекс психічних станів особистості, які виникають у результаті тривалого віддалення від джерел задоволення тієї чи іншої актуалізованої потреби, і може виявлятися в підвищеній тривожності, страхі, почутті глибокої, нерідко незрозумілої самій людині незадоволеності собою, своїм оточенням, своїм життям. Характерними ознаками цих станів є втрата життєвої активності та стійка депресія, що іноді переривається сплесками неспровокованої агресії [11, с. 168].

За критерієм цілесмислової орієнтації й актуалізованих потреб у структуру психологічного благополуччя включено також інтерес, завдяки якому людина занурюється у вітальність власного життєвого середовища. Інтерес є позитивною емоцією, яка відіграє важливу мотиваційну роль у формуванні й розвитку навичок, умінь й інтелекту та забезпечує працездатність людини й супроводжує її творчу діяльність. Він визначає думки і спогади людини, значною мірою зумовлює зміст сприйняття, уваги і пам'яті. Якщо всі життєві потреби людини задоволені, вона не відчуває негативних емоцій і здатна діяти відповідно до позитивного мотиваційного спонукання, що виходить від афективно-когнітивних структур, афективна частина яких представлена емоцією інтересу-збудження, яка супроводжується другорядною позитивною емоцією – радістю, яка підтримує конструктивну, творчу поведінку, і разом вони забезпечують переживання повного єднання зі світом причетності та власної приналежності до нього [12, с. 104–107] і, як наслідок, переживання власного благополуччя.

У структуру внутрішніх смислових компонентів психологічного благополуччя входять такі психологічні показники, як самоусвідомлення, самовизначення, самоприйняття, самоідентифікація, самоствердження. Життєве середовище особистості, яке є базовим психологічним конструктом визначення структури світу людини, що ви-

будується нею, виходячи зі самовизначення свого місця, самоідентифікації і самоствердженні в цьому світі. Необхідно зазначити, що однозначної думки щодо місця цих феноменів у структурі психологічного благополуччя особистості немає. Так, О. Григоренко розглядає їх як структурні компоненти психологічного добробуту особистості [13], М. Сачкова, І. Тимошина, Г. Ейдельман – як чинник [14; 15], що свідчить про неоднозначність зазначених показників та їхнього місця в структурі психологічного благополуччя.

Самоусвідомлення через самовизначення, самоідентифікацію та самоприйняття як показники психологічного благополуччя розглядається у двох аспектах: як особистісне системне утворення, яке визначається потребою індивіда зрозуміти самого себе, власні можливості, своє місце в теперішньому та майбутньому житті відповідно до внутрішніх ресурсів: здібностей, схильностей, знань, навичок, характеру. (Л. Божович) [16, с. 19, 277], і як почуття адекватності та стабільного управління власним «Я-існуванням» незалежно від змін «Я» і життєвих ситуацій, що виявляється в здатності особистості до повноцінного вирішення задач, що постають перед нею на кожному етапі її життя (Е. Еріксон) [17, с. 12]. Самовизначення, за Л. Божович, є афективним центром життєвих ситуацій, навколо яких обертаються всі інтереси та дії індивіда [16, с. 281], що визначають його ціннісно-смысловий базис «Я-існування» та світоглядні позиції. А самоідентифікація ґрунтується на двох одномоментних актах: на відчутті тотожності індивіда самому собі і безперервності власного існування в часі і просторі, а також на усвідомленні того факту, що її тотожність і безперервність визнається оточенням (Е. Еріксон). Самоідентифікація індивіда відбувається через співвідношення з історичними змінами і власним досвідом, що домінували в період його дитинства, підліткової кризи і зрілості, які він може прийняти як історичну необхідність, що зробила його тим, ким він є. Індивід відчуває себе вільним тоді, коли він може вільно ідентифікуватися зі своєю власною еґо-ідентичністю, і коли навчається використовувати даність для досягнення поставлених перед собою цілей [17, с. 58–59, 84]. Завдяки самоідентифікації індивід визначає та фіксує збіг потреб, інтересів, мотивів, бажань, намірів, спрямованості власної активності та життєвого середовища, в якому розгортається його «Я-існування». Завдяки самоідентифікації виникають такі соціально-психологічні явища, як любов до інших людей, дружба, самопожер-

тва, патріотизм, служіння тощо. Самоідентифікація передбачає свідоме розуміння індивідом того, що саме він поділяє цінності цього середовища, за власним переконанням, без зовнішнього примусу, живе відповідно до його норм та правил, і йому це подобається [18, с. 28–29]. Самовизначення та самоідентифікація здійснюються в контексті способів власного становлення та розвитку, переходять у самоприйняття, що супроводжується емоційним відгуком і когнітивним аналізом цих процесів з уявним образом впорядкованого благополучного «Я-існування», і, у разі усвідомлення невідповідності якому, індивід здійснює корекцію поведінки та діяльності, що базується на внутрішніх відчуттях і прагненнях. У разі співвіднесення цієї невідповідності із зовнішніми чинниками (нормами, правилами, стандартами тощо) індивід відшукує ніші або середовище, в яких він може знайти простір благополучного «Я-існування». У разі неможливості або неспроможності віднайти простір благополучного «Я-існування» його самоідентифікація спотворюється. Спотворення (неадекватність, за В. Павловим, сплутаність – за Е. Еріксоном) самоідентифікації індивіда обмежує його можливості, не дозволяє вийти за межі наявного буття, яке не задовольняє його, не дозволяє досягнути бажаних життєвих вершин [18, с. 28–29], вона поєднується з болісними сумнівами щодо себе, власного місця в групі, у суспільстві, з неясністю життєвої перспективи [17, с. 15]. Самоідентифікація та самовизначення формуються в контексті історичного та культурного розвитку суспільства, до якого належить індивід, і його індивідуальні бажання та потреби мають бути задоволені в такому контексті. Тому індивід активно формує, змінює та модифікує власні самоідентичність і самовизначення на основі того, що дозволить їм якнайкраще вписатися в цей контекст, реалізувати нужду у визначенні власного місця у світі, обрати ті соціальні ніші, які, як йому здається, дадуть простір для найповнішої самореалізації, самоствердження, допоможуть задовольнити потреби, досягти поставлених цілей і забезпечити благополучне «Я-існування» у контексті збереження балансу між внутрішньою цілісністю та цінностями суспільства [19] і забезпечать самоприйняття, яке виражається в позитивному ставленні до самого себе, у прийнятті себе й у визнанні власної індивідуальності та соціальної цінності, яка формується упродовж онтогенезу на основі взаємовпливу різних чинників і забезпечує гармонію внутрішнього світу й ефективну інтеграцію на рівні мікро-

і макродовкілля [20, с. 398]. Показниками самовизначеності та самоідентифікації, які характеризують психологічне благополуччя особистості, можна назвати усвідомлену особистісну відповідальність, завдяки якій відбувається «визначення свого місця у світі і визначення місця світу у собі» (Ю. Швалб) [5, с. 23], що відбивається в змінах людини внаслідок зміни світу, в якому вона живе, та зміну світу самою людиною в процесі її життєдіяльності відповідно до уявлюваного ідеалізованого нею образу власного життя та власної активності. Необхідно зазначити, що цей ідеалізований образ життя в смисловому конструкті психологічного благополуччя детермінує такі його показники, як цінності, інтереси, потреби, мотиви в самореалізації та самоактуалізації. На основі самовизначення формуються базові ставлення індивіда до себе, інших людей, діяльності, світу загалом тощо і визначається істинність смислу життя.

Показником психологічного благополуччя за критерієм цілесмислової орієнтації та актуалізованих потреб є оволодіння особистістю не матеріальними благами, соціальним становищем і владою (зовнішніми атрибутами життя), а здатністю до саморозвитку (внутрішнім атрибутом життя), що забезпечує формування людської індивідуальності, неповторності, здатності бути самим собою (Е. Еріксон) [17, с. 16], здійснювати аутентичне самовираження (у різних сферах життєвого середовища), що створює передумови для самореалізації та самоактуалізації, і дає можливість особистості віддатися, насититися своїми переживаннями цілковито, жваво, самозабутньо, цілком зосереджуючися на них, не боячися бути повністю поглинутою ними, у момент яких вона розкриває свою людську сутність (А. Маслоу) [21, с. 22]. Теоретична модель психологічного благополуччя особистості представлена в таблиці 1.

Наступним критерієм психологічного благополуччя є позитивна життєва позиція, яка проявляється в таких показниках: позитивній настанові на життя, переважанні позитивного мислення та переживанні позитивних емоцій, довірі. За Д. Узнадзе, осмислюючи та переживаючи події та ситуації власного життєвого середовища, особистість формує життєву настанову, яка стає психологічним механізмом, що керує її поведінкою та діяльністю, а отже, всіма її функціями та процесами, і так опосередковує вплив життєвого середовища на неї.

Єдність установчої основи визначає єдність і спорідненість переживань та відчуттів, що свідчить про те, що усвідомлюють-

ся і переживається людиною лише те, що перебуває в межах її актуальної настанови. Актуальна настанова має цілепокладальну функцію, оскільки в ній закладено «те, що відбудеться в подальшому». Настанова виникає під впливом дійсності життєвого середовища (а саме: визнання наявності певної потреби (нужди)) і створює потенцію відповідних переживань та такої поведінки (діяльності), яка б задовольнила зазначену потребу, але за умови наявності можливостей життєвого середовища щодо її задоволення» [22, с. 15, 74, 76–78]. Позитивна життєва позиція містить також відчуття контролю над ситуацією та відсутність страху втратити цей контроль. Радість як афективний вияв благополуччя виникає не від самого контролю, а від почуття, що людина може впоратися з важкими ситуаціями [23, с. 70–71].

За критерієм рефлексивної оцінки життєвого середовища, емоційним компонентом психологічного благополуччя є задоволеність життям як показник, який розглядається науковцями як самозвіт про те, як людина оцінює себе або оцінює своє життя загалом (Е. Дінер) [24]. Безпосередньо термінами «життя» або «життєве середовище» можна визначити всі сфери життя людини в певний момент часу або інтегративне судження про її життя з моменту народження, і ця ознака відмінності в оцінюванні задоволення/незадоволення життям часто не враховується в сучасних дослідженнях. Тому оцінка цього показника має здійснюватися у двох аспектах: 1) оцінка задоволення життям із моменту народження та 2) оцінка задоволення життям у різних сферах його прояву. Задоволення життям у різних сферах його прояву являє собою судження, яке люди мають щодо оцінки основних сфер життя, як-от фізичне та психічне здоров'я, робота, дозвілля, соціальні стосунки та сім'я. Зазвичай люди вказують на те, наскільки вони задоволені різними сферами, але вони також можуть зазначити, наскільки вони люблять своє життя в кожній сфері, наскільки вони близькі до власного ідеального образу психологічного благополуччя в кожній сфері, як і якою мірою насолоджуються життям у кожній сфері, і як вони хотіли б змінити своє життя в кожній сфері. Задоволення життям у різних сферах репрезентується в оцінці конкретних аспектів благополуччя, як-от: оптимальний рівень здоров'я, переважання позитивних почуттів, довіра і прихильність до навколишнього середовища, оптимізм, віра та впевненість у власних можливостях. Одним із показників психологічного благополуччя особистості, за зазначеним крите-

Таблиця 1

Теоретична модель психологічного благополуччя особистості

Компоненти психологічного благополуччя		Психологічне поле життєвого середовища	
Внутрішній		Зовнішній	
Критерії			
цілесмилова орієнтація й актуалізовані потреби	<p>Смисловий:</p> <p>домінуючі актуальні цінності, актуалізовані потреби, відповідність можливостей здійсненості актуалізованих потреб, життєві інтереси, радість самоусвідомлення (самовизначення, самоідентифікація, самопрійняття, самоствердження) відповідальність, здатність до саморозвитку</p>	<p>Поведінковий:</p> <p>мотиви, актуальні настанова та спектр можливих поведінкових реакцій щодо конкретних об'єктів і ситуацій (дисциплінованість, впевненість у власних силах, оптимізм)</p>	<p>Діяльнісний:</p> <p>актуальна діяльність як засіб самореалізації</p>
життєва позиція	<p>Емоційно-когнітивний:</p> <p>позитивна настанова на життєві події та ситуації і життя загалом, позитивне мислення та позитивні емоції</p>	<p>Поведінковий (діяльнісний):</p> <p>контроль над ситуацією, вміння долати перешкоди, а не уникати їх, активність, стійкість прояву особистісних життєвих принципів</p>	
рефлексивна оцінка життєвого середовища	<p>Емоційно-когнітивний:</p> <p>задоволення собою та життям загалом, оптимальний рівень здоров'я, переважання позитивних почуттів, довіра і прихильність до навколишнього середовища, оптимізм, віра та впевненість у власних можливостях, успішність, стратегії вирішення складних завдань, життєстійкість, життєздатність</p>	<p>Поведінковий (діяльнісний):</p> <p>здатність до швидкого прийняття продуктивних рішень, адаптація, саморегуляція, саморозвиток</p>	
соціальна впорядкованість і гармонізація міжособистісних відносин і взаємодій	<p>Індивідний:</p> <p>добррозичливе емпатійне ставлення до інших людей, інтимність як здатність до емоційного саморозкриття в стосунках</p>	<p>Особистісний:</p> <p>здатність любити і піклуватися, вміння будувати міжособистісні відносини, можливість задоволення життєвих потреб, можливості трудової та творчої самореалізації, можливості узгодження особистісних, групових і суспільних інтересів</p>	<p>Соціальний:</p> <p>взаєморозуміння, взаємодопомога та взаємна відповідальність; розвинена соціальна інфраструктура: соціальна захищеність (безпека), рівень благоустрою життєвого середовища, екологічна безпека, низький рівень злочинності та безробіття, привабливість соціального середовища</p>
Психологічне поле часу			
часова локалізація	<p>Минуле:</p> <p>переживання «Я-існування» у минулому як благополучного: загальне оцінювання особистістю проживаного власного життя переважно як позитивного, переважно позитивні міркування, погляди та думки щодо реальності минулого</p>	<p>Теперішнє:</p> <p>переживання моментів «Я-існування» у теперішньому переважно як позитивних, усвідомлення реальності та здійсненості задумів і очікувань</p>	<p>Майбутнє:</p> <p>переважно позитивні міркування та погляди, бажання, мрії й очікування щодо майбутнього, наявність життєвої перспективи та надії</p>

рієм, є довіра, яка постає основою будь-яких міжособистісних відносин і взаємодій. Довіра передусім формується на основі вимогливого ставлення до власних обіцянок індивіда самому собі, оскільки свідчить про чесне ставлення до самого себе, турботу про самого себе та самоповагу. На основі довіри формується дисциплінованість, почуття обов'язку, впевненість у власних силах і оптимізм. Довіра до себе експлікується в довіру до інших людей, що сприяє формуванню глибоких і міцних стосунків із ними. Довіра сприяє розвитку доброго позитивного ставлення до себе й інших людей. Довіра також є базисом справжності, істинності життя особистості. Істинність життя визначається істинними бажаннями та надіями, які усвідомлюються в контексті її індивідуальних устремлінь і намірів прожити правильне та чесне життя (так, як вона його уявляє). Цей образ життя уявляється особистістю як результат співвіднесення індивідуальних життєвих смислів, цінностей, бажань і можливостей.

Психологічне благополуччя особистості неможливе без переборювання власних страхів, без перебування в зоні дискомфорту і виходу з неї, що сприяє розширенню досвіду виходу зі складних життєвих ситуацій у різних умовах життєвого середовища та розвитку життєстійкості (як вміння ефективно існувати всупереч життєвим перешкодам і труднощам, як здатність зберігати баланс між пристосуванням до нових вимог і прагненням жити гармонійно, повноцінно [25]) та життєздатності особистості (здатності людини до життєтворчості в процесі сенсожиттєвого екзистенціального пошуку, до усвідомлення, прийняття й активної реалізації своєї сутнісної життєвої функції шляхом використання можливостей адаптації, саморегуляції, саморозвитку, осмислення життя [26], інтегральної особистісної властивості, що визначає повноцінність життєдіяльності, здатність до самоактуалізації та розвитку [27]).

Поняття «благополуччя – неблагополуччя» у вітальній сфері розуміється як переживання особистістю міри її безпеки та захищеності у взаємовідносинах, які виникають в її життєвому середовищі, і може проявлятися на ранніх стадіях розвитку в «базисній недовірі» або тривозі (Е. Еріксон) [17, с. 16], потім у переживанні «єднання – неможливості єднання» зі світом (А. Камю), що виникає на основі диспропорції між наміром і реальністю, через суперечності між реальними силами індивіда та поставленою метою [28], або «онтологічних страхах» (Ж.-П. Сартр) [29], які гальмують прояви активної життєвої позиції, знижують власну зна-

чуєність індивіда. Безпека та захищеність життєвого середовища передбачає такий його стан і умови, які не сприяють порушенню психологічних передумов цілісності особистості, її адаптивності, функціонування та розвитку (Т. Кабаченко) [30, с. 8]. Психологічна безпека особистості визначається її суб'єктивним осмисленням власного життєвого середовища у всьому багатоманітті подій, ситуацій, переживань тощо і передбачає відсутність проявів психологічного насилля [31, с. 83] та страхів у взаємодії з різними її об'єктами, забезпечує умови, які сприяють задоволенню потреб, реалізації можливостей і збереженню її психічного здоров'я. А отже, за критерієм соціальної впорядкованості та гармонізації міжособистісних відносин і взаємодій, благополуччя можна вважати середовищем, в якому відбувається співвіднесення індивідами власних інтересів з інтересами інших людей, в якому панує атмосфера взаєморозуміння, взаємопідтримки, взаємодопомоги та взаємної відповідальності, в якому наявні можливості задоволення життєвих потреб, можливості трудової та творчої самореалізації, можливості узгодження особистісних, групових і суспільних інтересів; розвинена соціальна інфраструктура: соціальна захищеність (безпека), рівень благоустрою життєвого середовища, екологічна безпека, низький рівень злочинності та безробіття, привабливість соціального середовища тощо. Гармонізація міжособистісних відносин і взаємодій визначається доброзичливим емпатійним ставленням до інших людей, з повагою, інтимністю як здатністю до емоційного саморозкриття в стосунках, здатністю любити і піклуватися, вмінням будувати міжособистісні відносини.

За критерієм часової локалізації, психологічне благополуччя особистості не здійснюється в контексті виокремлення внутрішніх і зовнішніх компонентів психологічного благополуччя, а розглядається з позиції аналізу нею власного минулого, теперішнього та майбутнього в контекстах ситуативного переживання «Я-існування» та загального переживання «Я-життя-існування». Як зазначає Т. Титаренко, час є «тканиною реальності» і стосується передусім психічного життя людини, утворюючи його сутнісний матеріал [32, с. 37]. Аналіз психологічного благополуччя особистості за критерієм часової локалізації дозволяє здійснити «теорія поля» К. Левіна [33, с. 73–74], відповідно до якої переживання психологічного благополуччя особистістю відбувається в межах психологічного поля теперішнього часу, яке містить її міркування та погляди на минуле та майбутнє. Індивідуальне

переживання особистістю психологічного благополуччя в сьогоденні містить також її думки щодо власного минулого, що становлять в її життєвому просторі «рівень реальності минулого» і «рівень бажань щодо минулого». Відірваність структури цих рівнів бажань у психологічному минулому та сьогоденні впливає на формування почуття провини, розвитку невпевненості у власних силах, що призводить до психологічної самодепривації. О. Максименко виокремлено такі характеристики самодепривації, як: почуття безнадійності, безвихідності, розуміння беззмістовності існування, відчуття «глухого кута життя», почуття непотрібності, психологічної самотності, розчарованості, відчаю, ненависті, жадібності, агресивності [34, с. 391], що сприяє формуванню фіктивної ідентичності і проявляється у відчутті дисгармонійного внутрішнього світу; агресивності як наслідку заблокованості можливості прояву конструктивних почуттів; тривожності; невмотивованого страху; актуалізації почуття низької самооцінки; егоцентризмі; застрягання на своїх проблемах та інтересах власного «Я»; пасивності, блокуванні творчого потенціалу, здатності до самореалізації, адекватної рефлексії і відображенні об'єктивної реальності; депресивних і афективних станах психіки, що унеможлиблює переживання психологічного благополуччя особистістю. Як зауважує Т. Яценко, такі особи формують стале відчуття невдоволеності життям загалом, вважають себе нещасними, скривдженими та відчужуються від соціального життя [35].

За спрямування в сьогодення переживання «Я-існування» через постійне занурення в минуле людина не сприймає повною мірою своє теперішнє, неспроможна відчутти й усвідомити те, що відбувається з нею в ситуаціях «тут-і-тепер», втрачає можливість «бути присутньою» у власному житті, любити, страждати, налагоджувати стосунки та взаємодіяти з іншими людьми. Її переживання «Я-існування» у теперішньому не набувають осмисленості та значущості моментів життя, що унеможлиблює актуалізацію її життєвого досвіду в сьогоденні, змінює, нівелює або спотворює смисли життя й актуалізує спотворені мотиви (і, як наслідок, реальну поведінку і діяльність) відповідно до історії її життя. Переживання особистістю власного «Я-існування» через постійне занурення в минуле може призвести до внутрішніх страждань щодо нездійсненності «реальності минулого» у майбутньому, відсутності бажання жити, надії на цікаве благополучне життя, що призводить до втрати смислу жити загалом і смерті. Переживання

«Я-існування» у контексті минулого можна вважати адекватним за загального оцінювання особистістю прожитого власного життя.

Ситуативне переживання «Я-існування» у теперішньому містить теперішнє переживання «слідів-досвідів минулого» (за Ж. Сартром) [29, с. 137], які безперервно організуються і проникають, детермінують теперішнє «Я-існування» через усвідомлення реальності і здійсненності задумів та очікувань у майбутньому. Наслідуючи термінологію К. Левіна, зазначимо, що психологічне поле сьогодення (теперішнього індивіда) містить одночасно і психологічне минуле, і психологічне майбутнє на рівні реальності [33, с. 73–74]. Останнє передбачає наявність життєвої перспективи та надії як показників його психологічного благополуччя, що містять певні очікування, бажання, страхи та мрії щодо благоприємності власного майбутнього. Аналізуючи майбутнє, доречно окреслити такий чинник впливу на психологічного благополуччя особистості, як вплив долі. Вплив долі оцінюється за допомогою показників: активна життєва позиція, автономія, відповідальність, самоорганізація і розглядається в таких аспектах: 1) доля визначає майбутнє людини, яка не може його змінити, і тоді вона не є активним суб'єктом власного життя (ця пасивна позиція індивіда нівелює його намагання впливати на власне життя, робити вибір у різних життєвих ситуаціях. Індивід у складних життєвих ситуаціях може впасти в апатію, «утікати» від відповідальності і втрачати свободу вибору, що призводить до стресів, занепокоєння, тривоги та страхів стосовно майбутнього, недовіри до себе, інших людей, світу загалом). За такої життєвої позиції людина в складних життєвих ситуаціях-випробовуваннях, які невідомо коли завершаться, неспроможна жити повним життям, її «Я-існування» стає умовним, залежним від обставин, інших людей, долі, Бога; 2) доля не визначає майбутнього людини, людина є активним її творцем, ризикує, обирає, приймає рішення, повною мірою несе відповідальність за успіхи та невдачі, обирає власне ставлення до будь-яких наявних обставин, керує життям і обирає власний життєвий шлях; 3) доля окреслює напрям життя людини, проте людина як активний його діяч спроможна, здатна та повинна керувати власним життям. Маючи зазначену життєву позицію, людина шукає вихід зі складних ситуацій і буде власне краще життя, несе за нього відповідальність, сама вирішує ким їй бути тощо. Навіть у складних життєвих ситуаціях, коли людина ставить до свого «Я-існування»

як до деякою мірою обмеженого зовнішніми силами (наприклад, долею або впливом соціального середовища), вона спроможна демонструвати високоморальну поведінку, шукати та знаходити спосіб нейтралізації їхнього впливу, досягнення власних цілей тощо. Необхідно зазначити, що ставлення до «Я-існування» з активної життєвої позиції є базисом для досягнення цілей, інструментом подолання тривоги та страхів.

Отже, психологічне благополуччя усвідомлюється людиною цілісним неподільним явищем, воно не може бути чітко локалізованим у просторі і часі, проте може бути інтенсивним за своїм проявом (якісним показником напруження, посилення, дієвості, продуктивності, актуалізації, реалізації в життєвому середовищі), може бути представленим різноманітним матеріальних і нематеріальних благ, здобутків тощо, забарвленим переважаючим переживанням позитивних емоцій, а отже, мати потенцію різноманітних проявів. Психологічне благополуччя особистості як філософсько-психологічна категорія не може бути задане виключним переліком властивостей, частин (конструктивів і компонентів), не містить просторових і часових усталеностей загалом, проте набуває певних форм, що можуть змінюватися, та характеризується певною протяжністю. Фундаментальною функцією благополуччя є те, що воно може виникати (з'являтися) у певному означеному просторі життєвого середовища і часу конкретного індивідуума завдяки перетворенню реальних чи потенційних можливостей на дійсність. Усвідомлення благополуччя особистістю є континуальним процесом, пов'язаним із констатацією факту наявності благ, досягнутих цілей, отриманого досвіду, надії та життєвої перспективи. І оскільки психологічне благополуччя є непросторовим явищем, то немає єдиної всезагальної ідеальної моделі образного його уявлення, а отже, кожна особистість може вибудовувати власну модель психологічного благополуччя відповідно до актуальних потреб у певний момент часу, у конкретних обставинах життя, залежно від ціннісних орієнтацій, власного досвіду життя та бажаного майбутнього. Отже, феномен благополуччя є когнітивно-емоційною конструкцією, вибудованою свідомістю людини, яка базується на вольовому акті прагнення досягти визначених раніше цілей і проживанні переважно позитивних емоцій. Усвідомлення благополуччя виникає на основі діяльності людини, яка має мету та прагнення досягти обраної мети, тобто безпосередньо усвідомлення благополуччя є частиною цілісного процесу реально розроблених,

втілених і реалізованих цілей і отриманих результатів. Індивідуальність сприйняття благополуччя має певні властивості: вона відображає настанову свідомості людини щодо прагнення до благ (об'єктивної можливості, яка реалізуватиметься в дійсності); поширюється на різні сфери життєвого середовища людини; базується на різних видах пізнання (логіко-аналітичному, порівняльному, об'єктивно-раціональному тощо). Усвідомлення власного психологічного благополуччя особистості може базуватися на сумніві (невпевненості) особистості, що саме «це досягнуте індивідуальне благополуччя» є насправді бажаним благополуччям. Сумнів (невпевненість) є неприємним явищем, проте він може стати рушійною силою досягнення благополуччя, оскільки є способом навчання, прагнення йти вперед, мотивом саморозвитку. Індивідуальність благополуччя відображається і в чуттєвому досвіді особистості через відчуття радості, натхнення, пристрасті, задоволеності тощо. Якщо людина отримує блага, досягає цілей тощо, на які вона сподівалася, вона констатує той факт, що задоволена життям, їй більше не потрібно докладати вольових зусиль для того, щоб чогось досягати, вона стає пасивним споживачем цих благ і її інтенсивний особистісний розвиток гальмується. Тоді перед нею постає інша задача – пошук або зміна життєвих смислів, постановка нових цілей. Отже, розгортання переживань благополучного «Я-існування» у континуумі життєвого шляху людини набуває форми спіралі: на основі рефлексивної оцінки власного життя, власних смислів, цілей тощо людина вибудовує життєвий шлях від простих до складних форм «Я-існування», від нижчих до вищих, від змісту до змісту. Переживаючи психологічне благополуччя на певному етапі власного життя, вона тим самим задає імпульс руху до подібних переживань надалі. Її нескінченне прагнення до переживання психологічного благополуччя підкоряється діалектичним законам Г. Гегеля [36, с. 107–108] єдності та боротьби протиріч, взаємного переходу кількісних змін в якісні, заперечення заперечень і в безкінечній лінії життя символізує розвиток, продовження, безперервність, рух і саме життя. Закон єдності та боротьби протиріч у психологічному благополуччі простежується тоді, коли, наприклад, актуалізується потреба, водночас можливість її задоволення наразі відсутні. Тоді людина починає шукати спосіб задоволення цієї актуалізованої потреби, співвідносячи власні можливості в ситуації «тут-і-тепер» із перспективними набутими можливос-

тями у майбутньому, і, знайшовши спосіб задоволення актуалізованих потреб у майбутньому, не потрапляє в зону неблагополуччя, оскільки переформатовує власну поведінку та діяльність відповідно до вимог, які забезпечать задоволення зазначеної потреби (вона навчається, влаштовується на більш оплачувану роботу тощо), вписується в схему забезпечення благополуччя: «хочу» → «роблю» → «буду – матиму». Закон взаємного переходу кількісних змін в якісні проявляється в тому, що для набуття психологічного благополуччя людина визначається, наприклад, що для отримання високооплачуваної роботи їй потрібно стати висококваліфікованим фахівцем, що забезпечується набуттям знань, вмінь і навичок, необхідних для цього, і трансформується в професійну компетентність – якісну особистісну характеристику, яка допомагає досягти благополуччя.

Задоволення людиною певними, окресленими в минулому і усвідомлюваними як наявні в теперішньому, благами не завжди дає відчуття психологічного благополуччя. Виникає певний парадокс: людина вибудувала своє життя (ставила цілі, досягала їх, проходила через нужду та позбавляла себе чогось, вкладала матеріальні цінності тощо), щоб досягти добробуту, а воно її не влаштовує, не приносить їй бажаного блага, оскільки виникає відчуття невідповідності результату вкладеним зусиллям, вигоди та попередніх очікувань, наслідків і запланованих можливостей. У цьому проявляється закон заперечення заперечення, і саме це відчуття власної невідповідності будь-чому є рушійною силою покращення життя людиною і наступною спіраллю вибудовування благополуччя. Відчуття власної невідповідності примушує людину ставити перед собою важкі цілі, застосовувати щодо себе як особистості, як професіонала тощо високі суб'єктивні стандарти оцінки стосовно переживання власного «Я-існування» та власної життєдіяльності як суб'єктивного ставлення до ситуацій (подій, життя загалом), власних можливостей і спроможностей, а також відчуття самореалізованості, затребуваності суб'єктивного ставлення до ситуації та власних можливостей, відчуття самореалізованості через реалізацію власного потенціалу. Зазначене дозволяє стверджувати, що протягом власного життя людина живе, розвивається і функціонує в безперервному русі до моментів переживання психологічного благополуччя.

Психологічне благополуччя особистості – це багатоаспектне, відрефлексоване, усвідомлене, емоційно пережите, інтегроване суб'єкт-об'єктивним способом психічне

утворення рівноваги «Я-існування» особистості, що визначає систему уявлень людини про себе, своє життя, стосунки тощо, яке формується на основі життєвого досвіду, має цілеутворюючі та цілепокладальні функції актуалізації потреб і забезпечує динамічне розгортання процесу життєвого шляху в життєвому середовищі та часовому просторі. Переживання благополуччя/неблагополуччя розгортається в середовищно-часовій перспективі аналізу особистістю власного «Я-існування» і виконує такі функції: сигнальну (трансцендентну), організаційну, регуляторну, управління, інтегруючу, диференціації, перетворювальну, цілеутворювальну, цілепокладальну, рефлексивну та гармонізацій.

Відповідно до сигнальної (або трансцендентної) функції, переживання благополуччя дає усвідомлення людині про слідування курсом особистісного сенсу буття (О. Леонтьєв). Згідно з концепцією О. Леонтьєва, реальна функція переживань благополуччя полягає в тому, що вони сигналізують про актуальний особистісний сенс буття: те, як людина переживає даний предмет у дійсності, зміст її ставлення до цього предмета та зміст її діяльності, що здійснює це ставлення [37, с. 213–214]. Трансцендентна функція психологічного благополуччя полягає також у формуванні нової настанови щодо світу (К.Г. Юнг): сприймаючи власне «Я-існування», людина усвідомлює та породжує образи власного добробуту (цінностей, прагнень, позитивних афектів, діяльності тощо) і пристосовується до навколишнього реального світу незалежно від сприятливих чи несприятливих зовнішніх обставин завдяки редукції до примітивних потягів і задоволення фізіологічних потреб, яка призводить до усвідомлення реальності, до її переосмислення та переоцінки. У разі переживання психологічного неблагополуччя редукція призводить до пасивного пристосування людини у формі терплячого страждання [38, с. 16–17].

Переживання психологічного благополуччя виконує організаційну функцію (С. Духновський), яка сприяє процесам самоорганізації, самоуправління, саморозвитку, самовдосконалення особистості та створенню умов для виявлення та розвитку здібностей відповідно до вимог подій життя. Завдяки цій функції відбувається організація буття й організація психічних процесів, фон яких і перебіг забезпечують психічні стани, в яких перебуває людина в процесі переживання благополуччя [39, с. 57]. Переживання психологічного благополуччя виконує також регуляторну функцію (функцію адаптації за Р. Шаміоно-

вим), що полягає в регуляції внутрішнього самоставлення, самопочуття, а також взаємин із зовнішнім світом, які підсилюють організаторські й адаптаційні можливості людини в сприйнятті себе і свого життя [40]. Переживання психологічного благополуччя виконує функцію управління когнітивними процесами, які забезпечують адаптацію й інтеграцію особистості в соціумі, що реалізується в їх консолідації й організації в «арсеналі» знань і чуттєвого досвіду; а також функцію розвитку, що забезпечує творчий рух як у бік саморозвитку, так і в бік забезпечення зовнішніх умов для задоволення вищих потреб і приведення всієї системи «Я-існування» у рівновагу [40].

Інтегруюча функція переживання психологічного благополуччя сприяє стійкій взаємозалежності психічних процесів і психологічних властивостей, а також формуванню єдності психічного, його цілісності, внаслідок чого утворюється відповідна психологічна структура, що включає властивості-стани-процеси, в єдиному процесі переживання благополуччя, необхідному для ефективного позитивного функціонування людини. Функція диференціації переживання психологічного благополуччя визначає величину, частоту, стійкість, вибірковість й інші параметри зв'язків психічних станів із процесами і властивостями в переживанні, завдяки чому з'являється можливість диференціації окремих аспектів (емоцій, подій, цінностей, мотивів, стосунків тощо) переживання благополуччя (С. Духновський) [39, с. 58].

Психологічне благополуччя виконує і специфічні функції залежно від форми переживання та результативного вираження: перетворювальну, цілеутворювальну, цілепокладальну, рефлексивну функції та функцію гармонізації. Серед специфічних функцій психологічного благополуччя можна назвати перетворювальну функцію, коли людина, переживаючи власне благополуччя, усвідомлює, наприклад, рівень власних досягнень у професійній діяльності як удосконалення професійних навичок, що розширює сфери професійної реалізації, вироблення власної системи цінностей, життєвих смислів і орієнтацій, а отже, особистість змінюється, стає іншою, порівняно з особистістю, якою вона була раніше. Отже, у кожному разі переживання благополуччя/неблагополуччя відбуваються психічні й особистісні зміни індивіда. Цілеутворювальна функція психологічного благополуччя спрямовує розвиток особистості до окресленої цілі, запланованого ідеалу і забезпечує переживання ситуацій

та подій власного «Я-існування», вона формує здатність людини ставити перед собою цілі й осмислювати сенс життя, виробляти гуманістичні цінності й ідеали, внутрішні смислові й мотиваційні настанови. Цілепокладальна функція полягає в тому, що, переживаючи в певний період часу психологічне чи інше благополуччя/неблагополуччя, людина ставить цілі, діє та досягає конкретних результатів зі створення матеріальних і духовних благ, потребних для задоволення її потреб і реалізації прагнень. Сутність рефлексивної функції психологічного благополуччя полягає в тому, що, переживаючи власне «Я-існування» як благополучне або неблагополучне, людина розмірковує й аналізує власне життя відповідно до подій, які відбулися, здійснених вчинків, успіхів і невдач, поточного емоційного стану та власних властивостей особистості і на основі результатів цього аналізу формує самооцінку, регулює поведінку, змінює настанови, ставлення тощо. Тобто формується осмисленість щодо якості проживання людиною власного «Я-існування», ставлення до життя і самої себе, «присутність» у власному житті, що переживається емоційно і тілесно та розширює поле досвіду (С. Духновський). Функція гармонізації (врівноважування) (С. Духновський, Р. Шаміонов) особистості передбачає створення стійкої внутрішньої рівноваги «Я-існування», рівноваги між особистістю й іншими людьми, особистістю і навколишнім світом, що дозволяє вивільняти потреби більш високого порядку – громадські, суспільні за своєю природою [39, с. 62; 40].

Висновки із проведеного дослідження. Загалом опис теоретичної моделі психологічного благополуччя особистості здійснено на основі наявних теоретичних і емпіричних дослідженнях, а також на основі уявлень щодо цього феномена, що потребує емпіричної перевірки. Представлена теоретична модель психологічного благополуччя особистості містить інтегральні критерії та відповідні їм структурні компоненти: цілесмислову орієнтацію й актуалізовані потреби (смысловий, поведінковий, діяльнісний), життєву позицію (емоційно-когнітивний, поведінковий (діяльнісний)), рефлексивну оцінку життєвого середовища (емоційно-когнітивний, поведінковий (діяльнісний)), соціальну впорядкованість і гармонізацію міжособистісних відносин і взаємодій (індивідний, особистісний, соціальний), часову локалізацію (минуле, теперішнє, майбутнє) та показники. Переживання психологічного благополуччя виконує загальні функції, до яких належать: сигнальна (трансцендент-

на), організаційна, регуляторна, управлінська, інтегруюча, функція диференціації, перетворювальна, а також специфічні: перетворювальна, цілеутворювальна, цілепокладальна, рефлексивна та функція гармонізації. Перспективи подальших розвідок пов'язані з розробленням проблематики переживання психологічного благополуччя особистості у сфері професійної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кириленко О. Благополуччя людей як об'єкт соціологічних досліджень: феліцитарний підхід. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Соціологія. 2016. № 3(30). С. 18–33.
2. Манукян В., Трошихина Е. Современные психологические концепции благополучия и зрелости личности: области сходства и различий. Вестник Пермского университета. Философия. Психология. Социология. 2016. Вып. 2(26). С. 77–85. DOI: 10.17072/2078-7898/2016-2-77-85.
3. Андреева Г. Социальная идентичность: временные и средовые компоненты. Психология личности в трудах отечественных психологов: хрестоматия / Л. Куликов. 2-е изд., исправл. и доп. Санкт-Петербург: Питер, 2009. 464 с.
4. Франкл В. Человек в поисках смысла: сборник / общ. ред. Л. Гозмана, Д. Леонтьева; вст. ст. Д. Леонтьева. Пер. с англ. и нем. Москва: Прогресс, 1990. 368 с.
5. Соціально-психологічні засади становлення екологічно орієнтованого способу життя особистості: монографія / Ю. Швалб, О. Вернік, О. Вовчик-Блакитна, О. Рудоміно-Дусятська та ін.; за ред. Ю. Швалба. Київ: Педагогічна думка, 2015. 216 с.
6. Максименко С., Коваль І., Максименко К., Папуча М. Медична психологія: підручник / за ред. С. Максименка. Вінниця: Нова Книга, 2008. 520 с.
7. Басина Е. Идентификация с другими как механизм формирования смысловой сферы личности: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. Москва, 1986. 23 с.
8. Леонтьев Д. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности. 2-е, испр. изд. Москва: Смысл, 2003. 487 с.
9. Максименко С. Теорія психології нужди (життєвої енергії). Проблеми сучасної психології. 2014. Випуск 25. С. 7–18.
10. Кассер Т. Быть или иметь? Психология культуры потребления. Перевод О. Медведь. Москва: Манн, Иванов и Фербер, 2015. 192 с. URL: http://loveread.ec/read_book.php?id=45700&p=10#gl_15 (дата звернення: 20.12.2017).
11. Кононова М., Слюняева Н. Проблема депривації і самодепривації в контексті функціональних взаємозв'язків «Я» суб'єкта з його психологічними захистами. Психологія і особистість. 2016. № 2(2). С. 166–174. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Psios_2016_2\(2\)_17](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Psios_2016_2(2)_17) (дата звернення: 12.02.2018)
12. Изард К. Психология эмоций. Санкт-Петербург: Издательство «Питер», 2007. 327 с.
13. Григоренко Е. Психологическое благополучие студентов и его определяющие факторы. Проблемы развития территории. 2009. № 2. С. 98–104.
14. Сачкова М., Тимошина И. Психологическое благополучие в контексте представлений студентов о высоком социальном статусе. Вестник РУДН. Серия: Психология и педагогика. 2016. № 4. С. 80–87.
15. Эйдельман Г. Особенности жизненной позиции при различных уровнях психологического благополучия у современной молодежи. Экспериментальная психология. 2016. Т. 9. № 2. С. 82–94. DOI: 10.17759/expps.2016090207.
16. Божович Л. Личность и ее формирование в детском возрасте. Санкт-Петербург: Издательство «Питер», 2008. 400 с.
17. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис / общ. ред. и предисл. А. Толстых. Пер. с англ. 2-е изд. Москва: Флинта: МПСИ; Прогресс, 2006. 352 с.
18. Павлов В. Идентификация и идентичность как факторы самоопределения личности. Наукові записки. Серія «Культурологія». Культура в горизонті сталих і плінних ідентичностей: матеріали VI Міжнародної наукової конференції (Острого, 12–13 квітня 2013 р.). Ч. 1. С. 28–29.
19. Бахтин М. Автор и герой в эстетической деятельности. Санкт-Петербург: Издательство «Питер», 2000. С. 40–125.
20. Психологія професійної безпеки: технології конструктивного самозбереження особистості: кол. моногр. / О. Лазорко, Ж. Вірна, Л. Акімова та ін.; за заг. ред. Ж. Вірної. Луцьк: Вежа-Друк, 2015. 588 с.
21. Маслоу А. Новые рубежи человеческой природы. Пер. с англ. Москва: Смысл, 1999. 165 с. URL: <http://psyberia.ru/book/maslow01.pdf> (дата звернення: 19.02.2018).
22. Узнадзе Д. Общая психология / под ред. И. Имедадзе; пер. с грузинского Е. Чомахидзе. Москва: Смысл; Санкт-Петербург: Питер, 2004. 413 с.
23. Чиксентмихайи М. Поток: психология оптимального переживания / научная редакция и предисловие Д. Леонтьева; пер. с англ. Е. Перовой. Москва: Смысл, 2014. 334 с.
24. Diener E. Guidelines for national indicators of subjective wellbeing and illbeing. Journal of Happiness Studies. 2006. № 7(4). P. 397–404.
25. Титаренко Т., Ларина Т. Життєстійкість особистості: соціальна необхідність та безпека: навчальний посібник. Київ: Марич, 2009. 76 с.
26. Кондратенко О. Воспитание жизнеспособности: психологический аспект. Современные проблемы психологии развития и образования человека: материалы II международной конференции. Том 1. Санкт-Петербург, 2010. С. 262–266.
27. Маннапова К. Життєздатність як індивідуальна здатність керувати власними ресурсами в контексті умов середовища. Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Психологія. 2011. Вип. 40. С. 146–158. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnpu_psykhol_2011_40_17 (дата звернення: 25.02.2018).
28. Камю А. Бунтующий человек. Философия. Политика. Искусство. Москва: Политиздат, 1990. 415 с.

29. Сартр Ж.-П. Бытие и ничто: опыт феноменологической онтологии. Предисл., примеч. В. Колядко. Пер. с фр. Москва: Республика, 2000. 639 с.
30. Кабаченко Т. Нарушение психологической безопасности в контексте активности профессионала: автореф. дис. ... д. психол. наук: 19.00.03. Москва, 2000, 49 с.
31. Баева И.А. Психологическая безопасность в образовании: монография. Санкт-Петербург: Издательство «Союз», 2002. 271 с.
32. Титаренко Т. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності. Київ: Либідь, 2003. 376 с. URL: https://www.academia.edu/31121046/ЖИТТЄВИЙ_СВІТ_ОСОБИСТОСТІ_У_МЕЖАХ_І_ЗА_МЕЖАМИ_БУДЕННОСТІ_К._Либідь_2003._376_с. (дата звернення: 20.01.2018).
33. Левин К. Теория поля в социальных науках. Пер. с англ. Санкт-Петербург: Сенсор, 2000. 368 с.
34. Максименко О. Фіктивна ідентичність як форма самодепривації психіки суб'єкта. Проблеми сучасної психології. 2013. Вип. 21. С. 385–398. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pspl_2013_21_36 (дата звернення: 05.02.2017).
35. Яценко Т., Бондар В., Євтушенко І., Кононова М., Максименко О. Самодепривація психіки та дезадаптація суб'єкта: монографія. Київ: Вид-во НПУ імені М. Драгоманова, 2015. 280 с.
36. Орлов С. История философии. Санкт-Петербург: Питер, 2009. 192 с.
37. Леонтьев А. Избранные психологические произведения: в 2-х т. Москва: Педагогика, 1983. Т. 2. 320 с.
38. Юнг К.Г. Психологические типы. Москва: Азбука, 2001. 409 с. URL: <http://www.etextlib.ru/Book/Details/8268> (дата звернення: 12.01.2018).
39. Духновский С. Переживание дисгармонии межличностных отношений: монография. Курган: Изд-во Курганского гос. ун-та, 2005. 175 с.
40. Шамионов Р. Психология субъективного благополучия: к разработке интегративной концепции. Мир психологии. 2002. № 2. С. 143–148.

УДК 159.923.2; 17.022; 378.016

ЖИТТЄВІ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ЯК РЕГУЛЯТОРИ АКСІОГЕНЕЗУ ОСОБИСТОСТІ

Галян І.М., д. психол. н.,
професор кафедри практичної психології
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

У статті висвітлено місце життєвих репрезентацій, представлених у науковій інтерпретації як імпліцитні теорії, в аксіогенезі особистості. Констатовано позитивне уявлення досліджуваних молодих людей про особистість, її ціннісно-смыслову сферу як динамічні утворення, що змінюються в онтогенезі. Акцентовано на змістових відмінностях щодо прийняття імпліцитних теорій розвитку цінностей і теорій особистісного розвитку, прийняття цілей ціннісного розвитку, а також ціннісно-смыслові самооцінки, детермінованих типом смислотвірної системи особистості.

Ключові слова: особистість, аксіогенез, цінності, смисли, імпліцитні теорії, життєві репрезентації.

В статье раскрыта роль жизненных репрезентаций, представленных в научной интерпретации как имплицитные теории, в аксиогенезе личности. Констатировано положительное представление молодых людей о личности, ее ценностно-смысловой сфере как динамических образованиях, которые могут изменяться в онтогенезе. Акцентировано на содержательных различиях по принятию имплицитных теорий развития ценностей и теорий личностного развития, принятию целей ценностного развития, а также ценностно-смысловой самооценки, детерминированных типом смыслообразующей системы личности.

Ключевые слова: личность, аксиогенез, ценности, смыслы, имплицитные теории, жизненные репрезентации.

Halian I.M. LIFE REPRESENTATIONS AS REGULATORS OF PERSONALITY'S AXIOGENESIS

The article covers the place of life representations presented in scientific interpretation as implicit theories in personality's axiogenesis. There has been stated a positive view of the young people about personality, its value-sense sphere as dynamic entities that change in ontogenesis. The emphasis is placed on the content differences in the adoption of implicit theories of values development and theories of personality development, the adoption of goals concerning values development, as well as value-sense self-assessment, determined by the type of personality's sense-creating system.

Key words: personality, axiogenesis, values, sense, implicit theories, life representations.